

prikazi i recenzije

Temelji moderne Hrvatske: hrvatske zemlje u »dugom« 19. stoljeću (ur. Vlasta ŠVOGER – Jasna TURKALJ), Biblioteka Povijest Hrvata, sv. VI, Matica hrvatska, Zagreb, 2016., 741 str.

U godini 2016. izašao je treći svezak Biblioteke Povijest Hrvata pod naslovom *Temelji moderne Hrvatske: hrvatske zemlje u »dugom« 19. stoljeću*, koji su uredile Vlasta Švoger i Jasna Turkalj, dok je glavni urednik biblioteke Zoran Ladić, a glavna urednica izdavačke djelatnosti Matice hrvatske Romana Horvat. Tom su svesku prethodili: prvi svezak edicije *Nova zraka u europskom svjetlu. Hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku (oko 550 – oko 1150)* i peti *U potrazi za mirom i blagostanjem. Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*. Knjiga je iznimno vrijedan sveobuhvatan pregled hrvatske povijesti 19. stoljeća jer u njoj nalazimo ne samo politička zbivanja i integracijske ideologije, kao što je slučaj većine radova o 19. stoljeću, nego i pregled gospodarskog te društvenog razvoja, kulture i vjerskih odnosa. Vrijednost je knjige također prikaz životne svakodnevice različitih društvenih slojeva te posebice regionalna perspektiva uz interpretaciju političkih, institucionalnih, gospodarskih, društvenih, kulturnih i vjerskih zbivanja i procesa u širem međunarodnom kontekstu. Prateći moderne trendove u sintetskoj obradi navedenih tema, ova sinteza predstavlja iskorak u metodološkom i konceptijskom pogledu.

Knjiga je podijeljena u tri velike tematske cjeline, a prva je »Opći pregled« (3-346). Tu nalazimo temeljne razvojne sastavnice od osnovnih smjernica političke povijesti, koje donosi Tomislav Markus »Trojedna kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija od 1790. do 1918.: osnovne smjernice političke povijesti« (3-28), preko institucija izvršne, zakonodavne i sudske vlasti. Tako Ljiljana Dobrovšak u poglavlju »Zakonodavna i izvršna vlast u hrvatskim zemljama od 1790. do 1918.« (29-90) razmatra nositelje vlasti i hrvatske zakonodavne te upravne institucije, dok Dalibor Čepulo i Mirela Krešić u poglavlju »Pravosuđe u hrvatskim zemljama od 1790. do 1918.« (91-108) prikazuju razvoj i osnovne značajke sudstva. Božena Vranješ-Šoljan i Robert Skenderović prikazuju demografsku sliku hrvatskih zemlja, »Demografska slika Hrvatske od početka 19. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata« (109-132). O društvenoj strukturi i izgradnji građanskog društva piše Arijana Kolak Bošnjak, »Struktura hrvatskog društva u 19. stoljeću i razvoj građanskog društva« (133-150). O hrvatskom iseljeništvu u susjedne zemlje, ali i Sjevernu Ameriku i Južnu Ameriku, Australiju i južnu Afriku te o iseljeničkim društvima, tisku i političkom angažmanu piše Robert Skenderović, »Hrvatsko iseljništvo i Hrvati u susjednim zemljama od početka 19. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata« (151-166). O ideologijama i naciji doznajemo u poglavlju »Moderne ideje i ideologije u hrvatskom društvu 19. stoljeća« (167-186), koje su napisali Vlasta Švoger i Tihomir Cipek. Milan Vrbanus

rašćlanjuje gospodarski razvoj analizirajući poljoprivredu, trgovinu, obrt, manufakturu, industrijski pogon, prometnu infrastrukturu, urbanizaciju, novčarske i gospodarske institucije te uklopljenost u širi europski kontekst, u radu naslovljenom »Gospodarski razvoj hrvatskih zemalja« (187–224). Više o ustroju Katoličke crkve u hrvatskim zemljama, ulozi Crkve na kulturnom, prosvjetnom, gospodarskom i političkom području doznajemo zahvaljujući Slavku Sliškoviću – »Hrvatski katolicizam 19. stoljeća« (225–252). Slijedi »Ustroj i djelovanje ostalih vjerskih zajednica u Hrvatskoj u 19. stoljeću« (253–272) iz pera Ljiljane Dobrovšak. Dinko Župan pak piše o izgradnji kulturnih i obrazovnih institucija, usmenosti, pismenosti i jezičnoj politici te arhitekturi i likovnoj umjetnosti »Kulturni i intelektualni razvoj u Hrvatskoj u "dugom" 19. stoljeću« (273–308). O stanovanju, prehrani, odijevanju i društvenom životu piše Aleksandra Muraj u poglavlju »Svakodnevni život u 19. stoljeću« (309–346).

Druga je cjelina »Regionalna povijest« (349–378), a obuhvaća teritorijalni ustroj, upravne i sudske institucije, političke okolnosti, društveni i gospodarski razvoj, vjerski, intelektualni i svakodnevni život u sjevernoj i središnjoj Hrvatskoj (Kristina Milković), Slavoniji, Srijemu i Baranji (Zlata Živković-Kerže), Gorskom kotaru, Lici, Krbavi i Senju (Željko Holjevac), Istri (Marino Manin), Rijeci (Filip Novosel), Primorju i kvarnerskim otocima (Juraj Balić), Dalmaciji i Boki kotorskoj (Marko Trogrlić i Josip Vrandečić) i konačno Bosni i Hercegovini (Zoran Grijak).

Zadnja cjelina »Hrvatske zemlje u međunarodnom kontekstu« (561–706) prikazuje odnos hrvatskih zemalja i onih s kojima su bile državnopravno povezane ili s kojima su imale političke, gospodarske i kulturne veze. U poglavlju »Hrvatska u tokutu mađarsko-hrvatsko-austrijskih odnosa od 1790. do 1918.« (561-616) Dinko Šokčević razjašnjava odnose Hrvata i Mađara, njihovu suradnju, sukobe, političke promjene, ali i korelaciju s Bečkim dvorom. Potom odnose hrvatskih i talijanskih zemalja prikazuje Marino Manin, »Veze hrvatskih i talijanskih zemalja u 19. stoljeću« (617-624), dok o Hrvatima i Svetoj Stolici piše Zoran Grijak, »Hrvati i Sveta Stolica od 1790. do 1918.« (625-638). Dragan Markovina je opisom francuske vlasti u hrvatskim zemljama, britanske nazočnosti i pomoću putopisa zapadnoeuropskih zemalja prikazao odnos Hrvata i Zapadne Europe, »Hrvatska i Zapadna Europa u 19. stoljeću« (639-654), a Zdravka Zlodi je pak prikazala početke slavenoznanstva, političko-kulturnu suradnju slavenskih naroda, slavensku ideju u kontekstu preporoda te slavensku suradnju i uzajamnost kroz cijelo »dugo« 19. stoljeće u poglavlju »Hrvati i slavenski svijet u 19. stoljeću« (655-690). O odnosima Banske Hrvatske i Osmanskog Carstva s obzirom na istočno pitanje, ilirizam, hrvatsku jugoslavensku ideologiju te stav pravaša piše Zlatko Hasanbegović, »Banska Hrvatska i Osmansko Carstvo u 19. stoljeću« (691–706).

Na kraju sinteze nalazimo »Kazalo osobnih imena« (707–720), »Kazalo zemljopisnih pojmova« (721–739) te »Popis suradnika« (741).

U sintezi na kraju svakog teksta nalazimo relevantnu literaturu kao važnu polazišnu točku za daljnja istraživanja, a ističemo i desetak povijesnih karata koje nalazimo u knjizi, a koje su posebno izrađene za ovo izdanje, uz zanimljive ilustracije i grafikone koji prate tekstove. Odlike ove knjige su otvorenost novim koncepcijama, temama i pristupima, uz to valja istaknuti činjenicu da su autori osim povjesničara i pravni povjesničari, povijesni

demografi, politolozi i etnolozi, što posebice pridonosi kvaliteti i omogućuje ostvarivanje intencije ove knjige – objediniti različite aspekte i dati cjeloviti uvid u hrvatsku povijest 19. stoljeća. Stoga sa sigurnošću možemo utvrditi kako je ova knjiga doprinos hrvatskoj historiografiji, te kako se njome mogu poslužiti znanstvenici raznih profila, ali jednako tako i studenti ili interesenti za hrvatsku povijest i baštinu.

Ana Biočić